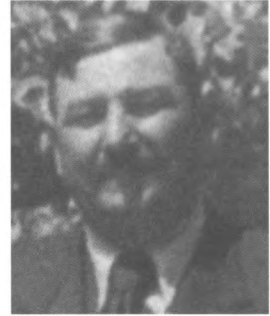

KISS ALBERT

(1887–1944)

1944, ősz.

A személyvonat harmadosztályán sokan utaznak, főképpen szegényebb sorban élők. Nem csoda, hiszen az ide szóló jegy a legolcsóbb... A nők csacsognak, a férfiak dohányoznak és beszélgetnek. Arcukra mély ráncokat szántott a sok nélkülözés, az erejüket meghaladó munka. De nem csüggednek. Most is a vásárba igyekeznek, hogy értékesíthessék ócska portékáikat.

De minő meglepő! Egyik fülkében egy köpcös, bajuszos, jól öltözött úriember is velük utazik. Nem szól senkihez. Arca frissen borotvált, ápolt, tekintete az ablakon át a messze-ségbe réved... Szlovéniába tart, hogy onnan teljes szerelvénnyel sertéssel térjen vissza. Rendkívüli üzleti érzékkel megáldott kereskedelmi utazó, aki minden alkalommal a harmadosztályra vált jegyet. Nem hivalkodó, henem egyszerű, becsületos és tisztességes kereskedő. Virágozik a szérumgyártás Szabadkán, a gyógyszergyártóknak szükségük van a sertésvérből kinyert szérumra.

Albert mindenkit alaposra szemügyre vesz. Bántja a lelkét az emberek szegénysége. Istenem, hányszor segített már rászorulókon! A túlsúlyos sertések vére például nem felel meg a gyógyszergyártás követelményeinek, mert nagyon zsíros. Ezeket a hízókat jutányos áron – sokszor részletre – adja a szegényebb családoknak, hogy legyen élelmük. A Zentai úton lévő családi házuk közelében élő cigány családokon is segít. Annyira népszerű a romák körében, hogy családjával keresztelőkre, születésnap rendezvényekre is meghívják. Ezek a romák mások, mint a többi: nem lopnak, ha van hol és mit, szívesen dolgoznak.

A vonatban a 23 évesen elhunyt fiára gondol. Soha nem felejt el azt a szörnyű napot, amikor örökre elveszítette. Agyhártyagyulladásban halt meg, élete delén, ereje teljében! Milyen igazságtalan az élet! Rendszeresen kijár a sírjához, imádkozik, és elmereng a múlton. Felidézi arcát, mély férfihangját, mosolyát... Néhány szót vált a temetőcsőszel, aki a sírt rendez. Fizet neki a jól végzett munkáért... Eszébe jut, hogy a MÁV vasutasaként miként teltek a dolgos hétköznapok, és hogyan tagadta meg, hogy lemondjon magyar állampolgárságáról. Ez az állásába került, de nem bánja! Magyar ember, nem is vallaná magát másnak soha! Egy üzleti érzékkel megáldott, szorgalmas férfiember bármikor talál magának másik állást. Először csirkekereskedésbe kezdett, majd edényeket, kelméket árult. Most a szabadkai szérumgyárban (ma Állategészségügyi Intézet – Veterinarski zavod) csendestársként sertésforgalmazással foglalkozik. Ő köti meg a jól jövedelmező üzleteket, a Cohnen- és Hackmann-féle szállítócéggel együttműködve. Istenem, ha élne a fia! Most

Kiss Albert Zentai úti háza gazdasági udvarán

együtt utazgathatnának Horvátországba, Szlovéniába... Tekintete fátyolossá válik... Eszébe jut az I. világháború, minden borzalmával. De túlélte, kitüntették. No, és mire ment vele? Szeretett felesége és leánya jut az eszébe. A felesége kifőzdéket üzemeltet, ideiglenesen bárhol felállítható sátoros lacikonyhákat. Micsoda kiváló szakácsnő! Nincs rendezvény a környéken, ahol ne lenne ott Kissék konyhája. Asztalainál sokan – közöttük „jeles emberek” is – megtörölték a szájukat...

A lánya most az egyetlen gyermekük. Az unokák – bármennyire szereti őket, nem töltik be a fia után maradt űrt a lelkében –, különösen Marika¹... csak egy szavába kerül, s máris előtte hever a világ. Sokszor elkóborolnak ketten a különféle rendezvényeken a tarka sátorok, a bazárosok között! Ilyenkor a kislányt, hogy el ne vesszen a tömegben, a nyakába veszi, Marika pedig csacsog... mindenfélét. Jó nagypapának lenni. Emlékszik, majális volt éppen. Marika nem akart kiszállni a csónakhintából. Vagy tizenötödször indíttatta újra az üzemeltetővel, ő meg állt a palánknál, és nézte a lelkes kisleány. Volt sírás, amikor hazaindultak, de Albert hajthatatlannak bizonyult. Másnap délelőtt, miután Marika a nagypapjával együtt hazaérkezett a templomból, az udvaron ott állt a csónakhinta. Nagyapa megállapodott az üzemeltetővel, és kibérelte a unokájának. Már csak ilyen ember ő, Kiss Albert... Amikor kétkerekű, politúrozott csézájával végighajtat a városon, az aztán figyelmet felkeltő! Olyan paripája van, amilyenről a legtöbben csak álmodnak! Jól élnek, nem tagadja, kettejük saját kezének a munkájával teremtették, ami van.

Az utolsó nap

Októbernek ez az éjszakája is olyanak indult, mint bármelyik korábbi. A fárasztó nap után jóleső érzéssel nyújtózott el az ágyán, azt remélve, hogy a kiadós alvást követően holnap újult erővel vetheti bele magát a munkába. Gondolataiban számolgotott egy darabig,

¹ Silák Mária néven 2012-ben Emlékeim címmel megírta az imádott nagypapa esetét, földolgozva röviden a szabadkai vérengzés történetét. Eddig ez az egyetlen könyv, amely arról szól.

tervezte a másnapot, mert nála minden a tervnek megfelelően zajlik. Semmit nem hagy a véletlenre, mindig előre átgondolja, mikor melyik feladatot végezze, mikorra legyenek a kért papírok, számlák... A feladatok megszervezését mindig elavása előtt „tökéletesítette”, majd megnyugodva hajtotta álomra a fejét. Most is így tett. Csakhamar egy ismerős hangot hallott: „Albert, segíts!” Az utca felől jön a segélykiáltás. Gyorsan magára vette köpenyét, és indult a kapu irányába. Az udvaron fegyveres partizánokkal találta szemben magát. Albert nem hitte, hogy őt is veszély fenyegeti, hogy sok más ártatlannal együtt őt is elhurcolják, hiszen még előző nap is nála, a házában, orosz katonák – köztük egy tiszt – voltak elszállásolva. Az ilyen házakból nem viszik el a férfiakat... Most mégis itt vannak. Könnyen elszökhetett volna a kerten keresztül, át a másik útra, eltűnhetett volna a partizánok elől. A felesége sírva biztatta: „Menekülj!” Nem menekült. Nem tett semmi rosszat, nem volt miért menekülnie. A fegyveresek elé állt, akik azt mondták neki, csak kihallgatják, másnap hazajöhet. Albert felvette a nadrágját, magára terítette bundáját, de a papucsát már nem cserélhette le. Elvitték a hűvös októberi éjszakában...

A családjá hiába várta haza. Az ismerősök közül többen látni vélték, hogy a huszárkaszárnyába kísérték, ezért a felesége naponta ételmezt vitt neki. Az elsőt biztosan megkapta, mert a vele fogva tartott túlélők mesélték később, hogy Albert a feleség által eljuttatott csomagban levő sósborsszal térítette magukhoz a szintén fogva tartott asszonyokat, akik elájultak az éhségtől és a kimerültségtől. Az örök később is elvették az élelmiszeres kosarat, és üresen adták vissza, de hogy a tartalmát eljuttatták-e Albertnak, az nem derült ki soha. Később a Zentai úti temetőcsősz – szemtanúja volt a kivégzéseknek, közöttük Alberténak is – mesélte el a családnak, hogy valakinek sikerült kimenekülnie a tömegsíról és eljutni a szabadka–pacséri vasútig, s ott gépfegyveresek lőtték agyon.

Kiss Albert holtteste ott pihen, ahová nem juthatnak el a kegyelet virágai: a tömegsír mögötti telekrészt ugyanis leaszfaltozták...

A családjával

Kalmár Ferenc bronzba öntött madara a helyszínre szállítás előtt (1994)